

Een manifestatie van het dualisme in het grondmotief van het theïstische evolutionisme

door

Rafael Benjamin

biol. drs., phil. drs.

Het is uit zijn bijdrage aan de bundel 'En God zag dat het goed was'¹ wel duidelijk, dat V.U.-prof. dr. René van Woudenberg Nederlands gestudeerd heeft, want zijn bijdrage is sterk taal-analytisch van aard. Een groot deel zijner publicatiën wordt gekenmerkt door deze talige inslag, die ook kenmerkend is voor filosofen van de logisch-positivistische school van de Wiener Kreis, met hun streven naar een soort van Esperanto binnen de filosofie. Deze fysicalistische oftewel naturalistische, anti-metafysische stijl van filosoferen is zelfs *kenmerkend* voor de nominalistische, anti-typologische Angelsaksische wereld (denk aan logisch atomisten zoals Moore, Russell, Ayer, en Searle), maar tegenwoordig eigenlijk ook voor Nederland, dat in philosophicis sterk aanleunt tegen die wereld. Op grond van deze bijdrage zou men wellicht *tevens* de conclusie mogen trekken dat Van Woudenberg een heuse libertariër, dat wil zeggen een laissez faire kapitalist à la de sociaal-darwinist Herbert Spencer, is. Dit lijkt mij dan *geen* non sequitur. Ik vermoed dit namelijk donkerbruin op grond van zijn voetnoot 4 (op p. 206), die betrekking heeft op zijn bespreking van wat 'toevallig-c' inhoudt, en die ik, ter vergemakkelijking van mijn becommentariëring ervan, hierna in zijn geheel weergeef (markeringen zijn van mij):

'Er zijn opvattingen over wilsbeslissingen volgens welke deze veroorzaakt zijn door een voorafgaande oorzaak. Maar als men een zgn. libertarische opvatting over vrijheid heeft, dan is de gebeurtenis die bestaat uit jouw nemen van een vrije beslissing onveroorzaakt. Volgens een versie van deze visie is een wilsbeslissing vrij wanneer de persoon de oorzaak is van de beslissing (en is de gebeurtenis 'deze persoon neemt in vrijheid dit besluit' onveroorzaakt.) Deze visie is te vinden bij Kant en Reid'.

Constateren wij enerzijds dat Van Woudenberg hier, blijkens de eerste geel gemarkeerde zinsnede, een 'gebeurtenis' laat samenvallen ('die bestaat uit') met een proces, namelijk met het proces van het nemen *door jou* van een vrije beslissing².

¹ W. den Boer, R. Franssen en R. Peels (red.): 'En God zag dat het goed was'; Summum, Kampen (2019): pp. 203-214.

² Zo ook blijkens p. 209, alwaar wij zowel: 'De gebeurtenis (reeks gebeurtenissen), die geleid heeft tot het ontstaan van de mens is contingent', als: '(...) en van het proces dat tot hun ontstaan heeft geleid, *contingent* is' (gele markeringen door mij) lezen.

Merkwaardig is het dan, dat hij deze beslissing 'onveroorzaakt' noemt. Want de beslissing is toch *door jou* genomen!

En door middel van de hierop volgende gele markeringen verduidelijk ik, dat Van Woudenberg in dit citaat opnieuw een 'gebeurtenis' met het proces van het nemen van een (vrije) beslissing, net zoals bleek uit de eerste gele markering, vereenzelvigd. Maar ook blijkt, dat hij deze gebeurtenis van de vrije wilsbeslissing opnieuw 'onveroorzaakt' noemt. Terwijl het toch '*deze persoon*' is die in vrijheid dit besluit heeft genomen.

Maar constateren wij anderzijds, dat hij de beslissing, die het resultaat is van de gebeurtenis, of van de reeks van gebeurtenissen, of van het proces van de in vrijheid genomen beslissing, beschouwt als door *de persoon* veroorzaakt. Dat het beslissingsproces mensenwerk is blijkt dus wel tweemaal uit het citaat, maar werkt gek genoeg niet door. Dus in formeel logische termen: zowel A als -A is waar (zie de rode markeringen): een logische contradictie. Het is belangrijk om dit vast te houden met het oog op hetgeen volgt.

Van Woudenberg gebruikt deze voetnoot ter verheldering van wat zijn toevallig-c inhoudt. Dan gaat het om *ontisch* onveroorzaakte gebeurtenissen. Dat zijn gebeurtenissen waarvan het niet slechts zo is, dat *wij mensen* haar oorzaak (nog) niet kennen, maar die werkelijk geen oorzaak *hebben*: ze zijn werkelijk onveroorzaakt, zelfs God heeft haar niet veroorzaakt! Dit soort van toevallige gebeurtenissen zou dan volgens Van Woudenberg eigenlijk alleen maar voorkomen binnen de wereld van de kwantummechanica en in het geval van de vrije wilsbesluiten *van mensen*³, zoals opgevat door Kant en door de door hem bewonderde 18^e eeuwse rationalist Thomas Reid (over wie hij zelfs als co-auteur een dik Angelsaksisch boek heeft geschreven), wat dan in voetnoot 4 wordt verduidelijkt. Het gaat dus, nogmaals, om *ontisch* onveroorzaakte gebeurtenissen, dus *niet* om gebeurtenissen waarvan alleen maar wij mensen de oorzaak (nog) niet kennen, maar God wel. Nee, zegt ook de radicaal ongelovige Niels Bohr tegen Albert Einstein (welke laatste niet wil geloven dat God dobbelt)⁴: dan gaat het om gebeurtenissen, die *ook God* niet veroorzaakt kan hebben, simpelweg omdat Hij *niet bestaat*. Van Woudenberg schrijft dit zelf ook:

*'Gebeurtenissen zijn toevallig in deze zin niet omdat wij mensen hun oorzaken niet kunnen kennen (het gaat hier immers niet om epistemisch toeval, R.B.), maar omdat ze geen oorzaken hebben (het gaat hier om ontisch toeval: er zijn geen oorzaken, zelfs God niet, R.B.)'*⁵.

Hierdoor is de derde redenering op p. 207: 'Deze gebeurtenis is toevallig-c dus is ze niet door God tot stand gebracht' toch wèl geldig, en dus toch *niet* een non-sequitur.

³ Zie echter mijn eerste constatering: het *blijft* toch mensenwerk.

⁴ Zie voetnoot 5 op p. 206

⁵ P. 206

Hiermee kom ik op het centrale probleem van heel Van Woudenbergs bijdrage: veel van die redeneringen die hij bekritiseert en die volgens hem allemaal non-sequiturs zijn, kunnen (om diametraal tegenovergestelde redenen) noch uitgesproken zijn door creationisten, noch door atheïstische evolutionisten, en zijn dus onrealistisch. Van Woudenberg vecht dus eigenlijk tegen windmolentjes. Nemen wij slechts een enkel voorbeeld, als pars pro toto, zijn 'redenering 1*' op p. 210:

'Redenering 1: De gebeurtenis (reeks gebeurtenissen), die geleid heeft tot het ontstaan van de mens is uitermate onwaarschijnlijk, dus is die gebeurtenis (en de uitkomst ervan) niet door God tot stand gebracht'.*

Het zinsdeel vanaf 'dus' zou, ten eerste, noch S.J. Gould⁶ noch enige andere atheïstische (al of niet emergentie-)evolutionist, ooit zeggen, aangezien voor hem/haar God slechts een verzinsel is van de mens in de strijd om het bestaan, een soort van overlevingsstrategie. Dat tweede deel is voor hem dus irrelevant, gebakken lucht, en daardoor deze gehele non-sequitur. En het zinsdeel voorafgaande 'dus' zou van de weeromstuit weer nooit gezegd kunnen worden door een creationist, aangezien hij/zij nooit zou spreken over de door God gewilde schepping als een onwaarschijnlijke gebeurtenis. Een gebeurtenis of reeks van gebeurtenissen die geleid heeft tot het ontstaan van de mens kan alleen maar meer of minder onwaarschijnlijk zijn voor naturalisten. En voor hem/haar is het ontstaan van de mens sowieso geen gebeurtenis (of reeks daarvan) die geleid heeft tot het ontstaan van de mens, maar een speciale scheppingsdaad.

Uit dit alles volgt als sequitur, dat Van Woudenberg zich bezig gehouden heeft met een schijnprobleem. En al die onrealistische non-sequiturs lost hij vervolgens zogenaamd op op theïstisch-evolutionistische wijze. 'Zogenaamd' want hij belandt, zoals gezegd, in een logische contradictie (zoals hiervoor al is aangegeven met de rode markeringen). Waardoor blijkt, dat datgene wat wel als het grondmotief van het theïstische evolutionisme beschouwd mag worden, dualistisch en dus innerlijk tegenstrijdig is.

Om dit punt, van de logische contradictie, die inherent is aan het theïstische evolutionisme, nog eens wat extra te illustreren neem ik (zie het, als de lezer(es) het mij toestaat, als twee andere voorbeelden van een pars pro toto) zijn door hem ook al als non-sequitur bestempelde redeneringen 2 op p. 211 en 3 op p. 213, die tezamen genomen als inverse, spiegelbeeldig (dus zoals Van Woudenberg haar⁷ graag aanvaardt: als sequitur), toch wel als het grondmotief van het theïstische evolutionisme opgevat mogen worden:

⁶ Die overigens niet zozeer bekend is geworden vanwege zijn analogie van de 'tape of life', zoals Van Woudenberg meent (zie p. 208), als wel natuurlijk van zijn, tezamen met N. Eldredge ontwikkelde, saltationele, anti-gradualistische theorie van de 'punctuated equilibrium'.

⁷ Vrouwelijk meervoud.

'Redenering 2: Natuurlijke selectie (en wat daaruit voortkomt) is toevallig-e⁸, en dus is natuurlijke selectie (en wat daaruit voortkomt), niet door God voortgebracht'.

'Redenering 3: Nieuwe levensvormen zijn ontstaan door een toevalsproces (nl. via toevallige mutaties), en dus heeft God de veelvormigheid van de biosfeer niet tot stand gebracht'⁹.

Ook nu weer geldt, dat in de beide redeneringen de zinsdelen achter 'dus' vanwege de bij de voormelde redenering 1* genoemde redenen nooit door een echte atheïstische, naturalistische evolutionist onderschreven zouden kunnen worden. God is immers voor hem of haar geen item! En een creationist zou, in verband met redenering 2, nooit zeggen dat natuurlijke selectie (en wat daaruit voortkomt) toevallig-e is. De creationist erkent de zeer bescheiden maar door evolutionisten schromelijk overdreven rol ervan (zij, de evolutionisten, beschouwen haar zelfs vaak als de *enige* factor) binnen de *micro*-evolutionaire kaders van de populatie-biologie, alwaar echter het loutere toeval (als 'genetic drift'¹⁰) de hoofdrol speelt. Waardoor er niet zozeer sprake is van een 'survival of the fittest', als wel van een 'survival of the luckiest'! Maar van een creatief *macro*-evolutionair proces (leidend tot transmutatie, tot typengenes¹¹), waarbij er sprake is van de natuurlijke selectie van *dat* individu van een populatie dat toevallig-e, dus a-teleologisch, de in een bepaalde niche gewenste mutatie verkrijgt, die dan vervolgens gefixeerd zou worden binnen zijn of haar populatie (niettegenstaande Haldane's Dilemma, om over nog weer andere problemen nu maar te zwijgen), zal hij of zij niet willen weten. Want Van Woudenberg noemt op p. 213, wanneer hij de vraag tracht te beantwoorden wat er bedoeld wordt met 'toevallig' in de uitdrukking 'toevallige mutatie', als de *oorzaak* voor zo'n spontane, blinde, dus niet-doelgerichte, dat is niet-teleologische mutatie waarop de natuurlijke selectie opereert, naast straling of chemicaliën: *kwantumfluctuatien*:

'Wat betreft toeval-c liggen de zaken een slag anders. Immers, geen bioloog zal beweren dat mutaties onveroorzaakt zijn; mutaties, is de gedachte, kunnen veroorzaakt (gele markering R.B.) zijn (...) door kwantumfluctuaties. En dus zijn mutaties niet toevallig in zin-c'.

Maar het ontische toeval-c dat wij tegenkomen in de kwantumwereld, in de wereld van de kwantumsprongen, is nu juist het soort toeval, zo beweert ook Van Woudenberg zelf op p. 206, dat *onveroorzaakt* is. Dus óók niet veroorzaakt kan worden door God. Van Woudenberg beweert dus dat toevallige mutaties veroorzaakt worden door onveroorzaakte kwantumfluctuatien. Waarmee mutatiën echter indirect toch onveroorzaakt zijn (en dus wel degelijk toevallig zijn in zin-c). En terecht want consequent stelt de ongelovige Niels Bohr tegenover Albert Einstein, dat ook God dus niet de Oorzaak kan zijn van mutatiën. Waardoor Van

⁸ Dat is a-teleologisch, blind, doelloos.

⁹ Die gezamenlijkheid ligt dan uiteraard hierin, dat die natuurlijke selectie (en wat daaruit voortkomt, nl. nieuwe levensvormen) de selectie van toevallige mutatiën betreft.

¹⁰ Liever 'allelic drift' genaamd.

¹¹ Waardoor er hier eigenlijk gesproken zou moeten worden over een *macro*-evolutionistisch proces, om er maar de reductionistische grensoverschrijding mee aan te geven.

Woudenbergs redenering 3 op p. 213 wel degelijk een sequitur is. En opnieuw zien wij Van Woudenberg, door deze redenering 3 wèl als een non sequitur te willen zien, de aan het theïstische evolutionisme inherente logische contradictie begaan, die nu als volgt geformuleerd zou kunnen worden: de spontane, blinde mutatiën worden **veroorzaakt** door **onveroorzaakte** kwantumfluctuatiën.

Dan doet dr. G. van den Brink heel wat minder moeite om zijn naturalistische evolutionisme te maskeren. Want hij doet, getuige het ontluisterende negende hoofdstuk van zijn verwarrende en ondermaats beargumenteerde boek 'En de aarde bracht voort', uiteindelijk geen poging om het dualistische theïstische evolutionisme, die 'casco-constructie'¹², in stand te houden. Hij sluit de waarheid van de Cognitive Science of Religion (wat neerkomt op de pseudo-wetenschap van de sociobiologie, op de 'story telling' van het sociaal-darwinisme), waarbij het Godsgeloof als middel in de strijd om het bestaan naturalistisch wordt gereduceerd tot het fysische materie-aspect, immers niet uit, maar ziet er wel wat in. Terwijl Van Woudenberg nog *echt* in de houdbaarheid van het dualistische monstrum van het theïstische evolutionisme lijkt te geloven. Maar zich daardoor wel in logische tegenstrijdigheden verstrikt.

¹² Zie mijn 'Kritische Analyse van Gijsbert van den Brinks 'En de aarde bracht voort'', gepubliceerd op de webstek van het Logos Instituut op de 29^e van de oogstmaand A.D. 2017 (<https://logos.nl/kritische-analyse-gijsbert-brinks-en-aarde-bracht-voort/>).